

Glensk, Joachim

Jerzy Ratajewski (21 II 1928 - 2 XII 1999)

Rocznik Historii Prasy Polskiej 3/2(6), 311-314

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joachim
GLENSK

Jerzy Ratajewski
(21 II 1928–2 XII 1999)

„Nowiny” opolskie miały Go wprowadzić w świat nauki, zainteresowania prasoznawcze nie opuściły jednak Ratajewskiego nawet wówczas, gdy — jako współtwórca górnośląskiego środowiska bibliotekoznawców — zajmował się również ochroną zbiorów bibliotecznych („Studia Bibliologiczne” 1997, s. 68–80).

Urodził się w Krakowie i tu miała się zakończyć Jego życiowa wędrówka. Studia wyższe z zakresu historii ukończył w 1952 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując tytuł magistra na podstawie rozprawy przygotowanej na seminarium profesora Ludwika Piotrowicza. Następnie pracował jako nauczyciel historii i logiki w liceum ogólnokształcącym w Lidzbarku Warmińskim, równocześnie kierując biblioteką szkolną. W 1960 r. przeniósł się do Wrocławia, gdzie znalazł zatrudnienie w Bibliotece Uniwersyteckiej w charakterze bibliotekarza. Tu zainteresował się Nim dyrektor Biblioteki, profesor Antoni Knot, pod którego kierunkiem napisał rozprawę doktorską poświęconą opolskiemu wydawnictwu „Nowin” w latach 1911–1939. Doktoryzował się na Uniwersytecie Wrocławskim w 1968 roku. Ponieważ w wydawnictwie „Nowin” wychodziły w latach 20. i 30. właściwie dwie gazety (prócz mutacji), czyli dziennik „Nowiny Codzienne” oraz wydawane trzy razy w tygodniu „Nowiny” dla biedniejszych abonentów, zaś w rozprawie doktorskiej różnica ta nie została —

zdaniem recenzenta wydawniczego — przedstawiona dość klarownie, Instytut Śląski w Opolu ograniczył się tylko do wydania 50-stronicowego komunikatu pt. *Opolskie «Nowiny» w latach 1911–1939* (Opole 1967), natomiast warszawski PWN wydał w 1972 r. Jego książkę *Wydawnictwo i czasopismo «Nowiny» w Opolu w latach 1911–1921* w serii „Materiałów i Studiów do Historii Prasy i Czasopiśmiennictwa Polskiego”.

Zatem najcenniejsza i zarazem najbardziej kontrowersyjna część Jego rozprawy, dotycząca lat 1923–1939 nigdy nie ukazała się drukiem, choć Autor korzystał z niej w oczywisty sposób w licznych artykułach. Nie zniechęcił się wprawdzie do badań nad czasopiśmiennictwem śląskim XIX i XX wieku, publikując ich wyniki w ramach studiów i rozpraw Instytutu Śląskiego w Opolu, szczególnie intensywnie w latach 1966–1977 będąc stałym recenzentem opracowań z dziejów historii prasy śląskiej, ale gdy nadarzyła się okazja, objął 1 czerwca 1971 r. — w wyniku konkursu — stanowisko dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego. Korzystając z wieloletniego doświadczenia bibliotekarskiego, dokonał reorganizacji biblioteki, uruchamiając właściwe dla tego typu placówki uczelniane funkcje. Nie udało mu się natomiast przekonać ówczesnego kierownictwa uczelni do wdrożenia nowoczesnego projektu sieci bibliotecznej, zmierzającej do zwiększenia skuteczności oddziaływania, którego plan przedstawił na łamach „Przeglądu Bibliotecznego”.

Prawie równocześnie podjął zajęcia dydaktyczne z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej dla studentów Wydziałów Techniki, Filologicznego i Nauk Społecznych. W 1976 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Organizacji Informacji na Wydziale Techniki Uniwersytetu Śląskiego, zaś od 1980 r. pracował na identycznym stanowisku w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Instytutu Literatury i Kultury Polskiej na Wydziale Filologicznym.

W latach 1971–1980 nastąpił wyraźny zwrot naukowych zainteresowań doktora Ratajewskiego w stronę wiedzy o bibliotece i działalności informacyjnej, w wyniku którego powstało wiele interesujących publikacji. Jeszcze jako dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej wystąpił z propozycją opracowania podręcznika bibliotekoznawstwa na użytek słuchaczy studiów bibliotekoznawczych, powstałych w 1973 r., którą potem sam zrealizował. W 1973 r. wydał książkę *Wstęp do informacji naukowej*, a w 1982 r. *Biblioteki naukowe i fachowe oraz ośrodek informacji naukowo-technicznej w komunikacji społecznej*. Obie wyda-

ne w Katowicach książki zyskały sobie przychylne przyjęcie, a za ostatnią rozprawę Autor otrzymał nagrodę III stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Stała się też ona dnia 4 czerwca 1985 r. podstawą habilitacji w zakresie nauki o książce i bibliotece na Uniwersytecie Wrocławskim, zatwierdzona przez CKKKN pismem z dnia 16 grudnia tego roku.

Powołany został na stanowisko docenta, a potem profesora uczelnianego w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wydziału Filologicznego UŚ.

Na dorobek profesora Ratajewskiego składa się blisko sto pozycji bibliograficznych, w tym kilka książek, 5 skryptów oraz artykuły naukowe i popularnonaukowe, polemiki, recenzje, prace redakcyjne i dokumentacyjne. Wypromował ponad 100 magistrów i dwóch doktorów z zakresu bibliotekoznawstwa, recenzował prace doktorskie (m.in. na Uniwersytecie Opolskim) oraz uczestniczył w przewodzie profesorskim w charakterze recenzenta. Uwieńczeniem Jego kariery naukowej było uzyskanie w 1996 r. tytułu profesora nauk humanistycznych.

Z pewnością profesor Ratajewski nie miał władczej natury, a przecież nieźle sobie radził na stanowiskach kierowniczych. O Jego organizatorskich zdolnościach świadczy m.in. zorganizowanie — po utworzeniu Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego — Zakładu Metodologii Bibliotekoznawstwa i Bibliotekarstwa, którym kierował do 1997 r.

Monografista „Nowin” wykazywał wyjątkowe zainteresowanie nowinkarstwem naukowym; już bezpośrednio po doktoracie — jako jedyny wśród historyków prasy śląskiej — dokonał próby zastosowania metody statystycznej analizy zawartości treści wybranych czasopism śląskich z 1914 r. („Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1969, z. 2), kilka nowatorskich szkiców poświęcił dodatkom gazet opolskich z przełomu XIX i XX wieku, miał też ambicje charakteryzowania prasy polskiej na Śląsku Opolskim przy pomocy nowoczesnych metod i narzędzi badawczych. Szczególne zainteresowanie wykazał w badaniu wewnętrznej struktury wydawnictw prasowych i gazet. Świadomość potęgi prasy polskiej na Górnym Śląsku przez jej wydawców i redaktorów wykazał Ratajewski w referacie zatytułowanym *Prasa polska na Śląsku w XIX i na początku XX wieku o sobie*, który ukazał się dopiero pośmiertnie w materiałach posesyjnych (*Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996*, Katowice 1999).

Specjaliści bibliotekoznawstwa i informacji naukowej wysoko cenią Jego twórcze osiągnięcia w tej dziedzinie, a zwłaszcza: *Zarys techniki*

opracowania informacyjno-dokumentacyjnego źródła informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (1978), *Elementy naukoznawstwa i główne kierunki rozwoju nauki europejskiej*” oraz *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)* (Katowice 1994). Za tę ostatnią książkę otrzymał w 1997 r. nagrodę naukową im. Adama Łysakowskiego, przyznaną przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Wreszcie Profesor stał się jednym z głównych autorów ogólnopolskiego podręcznika pt. *Bibliotekarstwo* (1996), którego drugie, znacznie poszerzone wydanie, ukazało się już w dwa lata później.

Profesor Ratajewski cieszył się w środowisku naukowym wyjątkową sympatią, cechowała Go bowiem dobrotliwa serdeczność i życzliwość, zarówno w stosunku do studentów, jak i koleżanek i kolegów. Nigdy nie odmawiał pomocy, młodszymi pracownikami naukowymi opiekował się żarliwie, starając się ułatwić przebieg ich kariery zawodowej.

Był niezwykle skromny i sprawiedliwy; potrafił uznać (choć nie zawsze od razu, co zrozumiałe u naukowca o skryzalizowanych poglądach) słuszną czasem krytykę. Nie pamiętał dawnych urazów, przechodząc do porządku nad dawnymi utarczkami naukowymi.

Przypominał mi dobrodusznego proboszcza zasobnej, choć małej parafii, który nie musi obawiać się o brak intencji... Zawsze uśmiechnięty, gotów do świadczenia usług, solidny w wykonywaniu podjętych raz obowiązków, nie liczący się ze stanem swego zdrowia.

Spokój tego świetnego dydaktyka, cieszącego się szczególnym uznaniem słuchaczy i uczestników seminariów, udzielał się otoczeniu. I aczkolwiek pewne poważne perturbacje zdrowotne dawały już wcześniej sygnały ostrzegawcze, trudno było przypuszczać, iż tak wcześnie będziemy się modlić o spokój Jego duszy.